

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1264292/1

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקווה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם שמן, הרב אברהם אבידר, הרב דוד גרוזמן

(ע"י ב"כ טו"ר דבורה בריסק)

התובעת: פלונית

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: חיוב גירושין בטענת מאיס עלי כשהבעל מסרב לגרש בשל קדושת מוסד הנישואין

פסק דין

בפנינו תביעת גירושין שהגישה האישה ביום כ"א באדר תש"פ (17.3.20).

לאישה אלו נישואין שניים, לאחר שהתגרשה בארה"ב על ידי הרב רלב"ג.

הצדדים נישאו בנישואין אזרחיים בארה"ב, ובשנת 2010 לאחר ששבו ארצה נישאו בנישואין פרטיים על ידי הרב ש' ס', והם אינם רשומים כנישואים. לבני הזוג אין כתובה ואין להם מושג מי היו העדים.

לצדדים שלשה ילדים, כשתיק מזונות ילדים והחזקתם נידונים בבית משפט.

האישה מבקשת להתגרש והבעל מסרב.

בדיון הראשון שנערך ביום כ"ה באייר תש"פ (19.5.20) בפני דין יחיד ובהסכמת הצדדים, פרטה האישה את עילות הגירושין וכך אמרה (ציטוטים מתוך הפרוטוקול):

האישה: אני כבר לא יכולה יותר לחיות איתו כי יש לו בעיה שאני לא יכולה לסחוב את זה יותר. הוא קיבל התקף פסיכוטי ב 2016, חזרנו לארץ וקיבל טיפול תרופתי שעזר חלקית, ואחר כך הפסיק את הטיפול וקיבל התקף שני ואני לא יכולה עם זה יותר, גם לפני שעזבתי את הבית הוא ישן בסלון כשלשה חודשים.

ובהמשך:

אני לא אוהבת אותו יותר ולא יכולה לסבול אותו יותר, גם עם כדורים הוא סובל מתופעות לוואי שאני לא רוצה לסבול אותו יותר, אני מעדיפה למות ולא להיות במצב הזה יותר, גם אם יחזור לטיפול, הוא כבר לא אותו אדם. גם עם הכדורים הוא אדם אחר.

ובהמשך:

הוא לא מושך אותי מינית יותר, אני לא יכולה להסתכל עליו, אני רוצה לחיות את החיים עם מישהו שיכול לעבוד ולתפקד להיות בן זוג שלי, זה כבר 4 שנים ככה.

ובהמשך:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רע לי איתו לא רוצה להיות מחוברת אליו יותר לעולם, אני לא מעוניינת שיכלא אותי. אני לא רוצה להיות נתונה להתקפים הפסיכויטיים שלו, ושהילדים יתקשרו אלי לעבודה ויגידו שאבא משתגע.

ובהמשך:

אחת לשנתיים הוא מקבל התקף שנמשך שנה. אני לא רוצה להיות הפסיכיאטרית שלו. בתגובה לדבריה אמר הבעל בדיון:

הבעל: אני חולק על תפיסת המציאות שלה, יש לה תפיסה שגויה של המציאות, לא חוויתי התקף פסיכויטי, הייתי מבולבל, כשפגשתי אותה התחלתי לעשן קנאביס בעקבותיה, לא שהיא הכריחה אותי אבל חשבתי שזה יחבר בינינו, וחשבתי שאוכל להתמודד עם זה, ואחרי שימוש מסיבי של שנים זה גרם לי לבלבול, שינוי תודעתי והזיות. ומאז שהיא עזבה הפסקתי עם זה ואני רגוע והכל טוב, והפסקתי גם כדורים וטבק.

ובהמשך לשאלת בית הדין אודות מעשיו ומאמציו להשיבה לשלום ענה הבעל:

הבעל: ניסיתי לדבר אל ליבה אבל היא מצידה התנהגה באופן לא מתאים, היא לא הייתה מוכנה לשמוע כלום, למעשה היא מנעה מהילדים לבא אלי, היא התקשרה לפרופסור הזה שהיא לקחה אותי לטיפול והוציאה ממנו שאני מסוכן לילדים. למעשה ראיתי פעם אחרונה את הילדים לפני שבוע אחרי שלשה חודשים שלא ראיתי אותם.

ולעצם הטענה האם הוא היה מטופל בתרופות פסיכוטיות, ענה הבעל:

הבעל: הסכמתי ללכת לפסיכיאטר רק בשביל שלום בית, וזו הייתה טעות. זה היה כשחזרנו מארה"ב אחרי פורים לפני 4 שנים, הוא רשם לי כדורים באופן פרטי, ריספרדל, לקחתי למשך תקופה והפסקתי בהדרגה, היא לקחה אותי למעקב באופן פרטי, הפסיכיאטר הוא נגד הפסקה של כדורים, אבל הורדתי את המינון אחרי חצי שנה, ואחרי זה התחיל הבלבול וההזיות, הפסיכיאטר המליץ להפסיק עם הקנאביס ואני בהתחלה התנגדתי, ולקנאביס יש השפעה פסיכואקטיבית שגרמה לי לבלבול, ונוצר למעשה מצב שכל המשפחה שלי חושבת שאני חולה נפש.

ולגוף העניין מדוע הוא לא מסכים לגרש אישה שכה לא מעוניינת בו ענה הבעל:

הבעל: נישואין זה אוטובוס? שאפשר לרדת מתי שרוצים?

בית הדין: אנחנו רוצים להבין מבחינתך מה המשך המצב הרצוי?

הבעל: היא מסרבת בכל תוקף. אני בשביל הנישואין האלה הסכמתי לקחת כדורים פסיכויטיים וזכיתי ליחס מזלזל מתוך כוונה לשלום בית, הסכמתי להוריד את הראש לשלום בית, אני מוכן להקריב, והיא מצידה יורדת מתי שהיא רוצה.

בית הדין: אז מה אתה מציע?

הבעל: אני מוסר את זה לשמים, אני לא יכול להרשות את המצב הזה.

בסופו של הדיון הצדדים הסכימו למומחה מטעם בית הדין הן לעניין בריאות הנפש והן לעניין ייעוץ זוגי שהמלצותיו תהיינה מקובלות על שני הצדדים.

בית הדין בהחלטתו מאותו יום כתב:

בפני תביעת גירושין.

בדיון שנערך ביום כ"ה באייר תש"פ (19.5.20) הופיעו הצדדים. האישה מיוצגת, הבעל אינו מיוצג.

הצדדים הסכימו להתדיין בפני דיין יחיד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים נישאו אזרחית בחו"ל, וכשהגיעו ארצה בשנת 2016 נישאו כדמו"י באופן פרטי. ולהם שלשה ילדים. הצדדים פרודים מזה כחצי שנה.

האישה תובעת גירושין, לדבריה, הבעל עבר התקף פסיכוטי בארה"ב, ואושפז בבי"ח פסיכיאטרי, וכשבאו לארץ עבר התקף נוסף, הופנה לטיפול, אך למעשה לא התמיד בטיפול, וחוזה התקפים נוספים.

לדברי האישה – היא מואסת בבעל, כיון שאישיותו השתנתה לאחר ההתקפים הפסיכוטיים שעבר, ואיננה מוכנה לסבול יותר את החיים עמו, כאשר מדי פעם הוא עובר התקפים פסיכוטיים נוספים.

מנגד, הבעל מתנגד כעת לגירושין, וטוען כי הוא רוצה שלום בית. הבעל מודה עקרונית בעובדות שהוצגו, אך טוען כי מה שחוזה לא היה "התקף פסיכוטי" אלא "הזיות ובלבול", שנבעו משימוש בקנאביס, וקבלת תרופות כמו ריספרדל.

לדבריו, כעת כשהפסיק לעשן מצבו טוב לאין ערוך.

עם זאת הבעל מודה שהסיכויים לשלום בית נמוכים מאד, לאור עמדתה של האישה וחוסר נכונותה לכל תקשורת בונה. אך הוא סבור ש"נישואין אינם אוטובוס", ואי אפשר לרדת מהם מתי שרוצים.

בית הדין שוחח עם הצדדים, ובהסכמתם בית הדין מורה על המתווה הבא:

א. בית הדין מפנה את הצדדים לד"ר ר' ה' מפתח תקווה, ומורה לד"ר ה' לבדוק את מצב העניינים בין בני הזוג עבר והווה, ולהגיש לבית הדין חוות דעת האם לדעתו יש סיכוי לשלום בית בין הצדדים או שפניהם לגירושין.

ב. בית הדין מבקש מד"ר ה' לקבל את הצדדים בהקדם האפשרי.

ג. הצדדים יישאו בעלות הטיפול בחלקים שווים.

ד. הצדדים התחייבו לשתף פעולה עם ד"ר ה' בלב פתוח ונפש חפצה.

ה. הצדדים התחייבו בפני בית הדין לקבל את המלצת ד"ר ה' הן לשלום בית והן לגירושין.

ו. לאחר שתקבל המלצתו של ד"ר ה', יחליט בית הדין על המשך ההליך.

ז. הצדדים יציגו פרוטוקול הדיון והחלטה זו לד"ר ה'.

חרף החלטת בית הדין להפנותם לד"ר ה' וזאת מתוך הסכמת הצדדים, האישה אמנם שיתפה פעולה אך הבעל לא שיתף פעולה ולא נוצר כל קשר בינו לבין ד"ר ה'.

משום כך בית הדין החליט לזמנם לדיון, בכדי לברר את פשר אי שיתוף הפעולה של הבעל עם ד"ר ה'.

הצדדים אכן הופיעו ביום י"ג באלול תש"פ (2.9.20) ובדיון שב הבעל והתחייב לקבל את המלצותיו של ד"ר ה' וכך אמר לשאלות בית הדין:

בית הדין: היית פה בתאריך כ"ה באייר תש"פ (19.5.20) וסוכם שתופנו לטיפול אצל ד"ר ה', והתחייבת לקבל את המלצתו.

הבעל: אני זוכר חלקית. מצידי הייתה הסכמה מלאה.

ובהמשך:

בית הדין: אנחנו עדיין בהסכמתך לגשת לד"ר ה' והמלצותיו תהיינה מקובלות עליך לביצוע?

הבעל: כן.

וביחס לאשתו הוסיף הבעל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין: מה עשית בחודשים האחרונים לשלום בית?
הבעל: כלום. מאחר ואין לי יכולת לסמוך על המילה שלה.
בית הדין: אז איך אתה רוצה לחיות איתה? כשזה הדבר הכי בסיסי בחיי הנישואין?
הבעל: אני לא חושב שיש מצווה לתת גט כי ככה. אז אני לא חושב שצריך. איך אחיה?
אלוקים גדול. הוא ייתן את הכוחות.
בית הדין: ואם היא בכל זאת מבקשת לשחרר אותה יפה?
הבעל: עם כל הכבוד, עשיתי איתה חסדים רבים, בשלב הזה נגמרו החסדים.
ובסופו של הדיון החליט בית הדין:

הבעל הודיע כי הוא עומד על הסכמתו מאז והמלצתו של ד"ר ה' מקובלת עליו לביצוע.
כמו כן הודיע הבעל כי לאחר שהאישה שילמה כבר 600 ש"ח לד"ר ה' הוא ישלם את הצריך ואף ישלם לה את הנזק שנוצר לה.
לאחר קבלת חו"ד של ד"ר ה' ישקול בית הדין את המשך ההליך על פי הסיכום היום.
ואכן בתאריך כ"ד בחשוון תשפ"א (11.11.20) הונחה בפני בית הדין חוות דעתו של ד"ר ה' וכך נאמר בה:

היה קשה לקבל מהבעל פרטים מדויקים על המשבר הנפשי שעבר בארה"ב לפני כ-5 שנים. מהפרטים שהוא כן סיפק סביר להניח שהוא עבר משבר פסיכוטי. לפי דבריו, הוא תולה את זה בתופעות לוואי של שימוש בקנביס (גם אשתו השתמשה בקנביס) ולפי האישה המשבר היה בגלל הצטברות של לחצים. הבעל טוען שאין לו מסמכים מאשפוז של שלשה ימים שהוא עבר אז וגם טופל בתרופות ולא זוכר איזה. כשחזרו לישראל בשנת 2019 טופל שוב אצל הפסיכיאטר ד"ר מ' ו'. לפי ד"ר ו' היה לבעל התקף פסיכוטי וטופל ברספרדל מ-2 עד 4 מיליגרם ליום. במשך הזמן הבעל הוריד את המינון. יש לציין שבבדיקה כעת הבעל לא מראה סימפטומים פסיכויטיים, וגם האישה מסכימה לזה אבל חוששת שהבעיות תחזורנה. לפי הבעל הוא מבין שאשתו "רוצה לחתוך" אבל הוא מוסיף שגם היא "עברה בלבולים ותסביכים". בכל זאת הבעל מתנגד לגירושין וטוען שהוא רוצה שלום בית.

לדברי האישה בעלה לא אותו גבר שהיא התחתנה איתו ("בעלי לא קיים עוד") היא מוסיפה שאחרי המשבר השני היא לא היתה יכולה להתמודד יותר ומבחינתה ההחלטה שלה סופית ("זה נגמר"). היא מוסיפה שהיא חילונית והפעור הדתי ביניהם מאוד מפריע לה ("הוא תמיד מדבר על דברים שאין לי מושג בהם").

בשיחה הזוגית הפער בעמדות שלהם נהיה עוד יותר ברור. האישה הצהירה שהיא לא יכולה לסבול עוד למרות שניסתה בעבר. הבעל טען שאין לו פתרון למצב, ולדבריו "אין סיבה להמשיך אבל אין סיבה לפרק את הנישואין". האישה הוסיפה שבעלה רוצה לנקום בה ושהיא אף פעם לא רצתה להתחתן בטקס דתי ושהוא הסכים שהוא ישחרר אותה אם היא תרצה. היא חושבת שבעלה "יהיה מוכן ללכת לכלא בשביל זה". מבחינתה הנישואין "רק פיסת נייר". לעומת זאת הבעל מדווח "אני לא חייב לגרש אותה – היא לא רוצה אותי".

המלצות

בגלל כל האמור למעלה, חוות דעתי שאין אפשרות להגיע לשלום בית בין בני הזוג בגלל הפער העצום בעמדות שלהם. בכל זאת חשוב להבהיר שכעת הבעל לא במצב פסיכוטי.

בניגוד גמור למוסכם, הבעל לא קיבל את המלצות ד"ר ה' ומסרב להתגרש, ועל כן בית הדין קבע מועד לדיון לחקירות הצדדים שנערך ביום כ"ו בשבט תשפ"א (8.2.21).

בדיון, בית הדין בירר היטב עם הבעל את פשר סרבנותו לגרש את אשתו, ולאחר שיחות ממושכות וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון הובהר לבית הדין שהבעל מסרב לגרש, כי מבחינתו נישואין הם לא כמו "אוטובוס" שיש אפשרות לרדת ממנו אימתי שרוצים, נישואין הוא מושג קדוש שאין להפר אותו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד עולה מהשיחות עם הבעל, כי אכן קיימת תהום גדולה בינו לבין אשתו, אין יחסי אמון ביניהם, אין יחסי קרבה, כל מה שנשאר - שבזה הבעל נאחז הוא – "מוסד הנישואין", שלסברת הבעל הוא מוסד קדוש ואין "לרדת" ממנו.

נצטט כמה מדבריו של הבעל מהדיון ביום כ"ו בשבט תשפ"א (8.2.21):

הבעל: אני מהצד שלי נישואין דבר קדוש, לה זה לא חשוב, היא אמרה את זה באופן פשוט. בקשר לשאלה - אני רואה את הקשר ביננו קדוש.

הבעל: מבחינתי נישואין זה דבר קדוש מבחינתה לא איכפת לה מזה, דבר ב' היא יודעת איך להכריח את ההלכה, אני לא הולך לעשות שום צורה כדי לפגוע בקשר הזה, אבל היא לא יכולה להכריח אותי לתת גט, שתעשה מה שהיא רוצה, לא עוקב אחריה ולא מלכלך אחריה, כך אני רואה את הדברים.

בית הדין: בשנה וקצת מאז שנפרדתם איזה קשר היה לך איתה?

הבעל: בהתחלה ניסיתי לדבר איתה, היא התנהגה בצורה לא מתאימה.

בית הדין: היה עוד משהו?

הבעל: אם זה מגיע לכאלה דברים אז יש גבולות שאסור לשבור.

בית הדין: כמו שהיא היום אתה רוצה אותה?

הבעל: בורא עולם נתן את המצב העכשווי והוא ייתן את הכוחות להמשיך.

בית הדין: ואולי הוא נותן את המצב להתגרש?

הבעל: היא אמרה את הדבר הזה.

בית הדין: אתה יכול לחיות עם אישה שלא שומרת תורה ומצוות?

הבעל: עשיתי את זה.

בית הדין: כמו שהיא היום אתה רוצה אותה?

הבעל: יש לי בעיה עם המילה הזאת קשר נישואין זה בסיס שלי, אין מצב שאני נוגע בקשר הנישואין.

אף שבדיון בתחילה הבעל סבר שהוא אוהב אותה אך הוא הסביר למה הוא מתכוון:

בית הדין: אתה אוהב אותה?

הבעל: נראה לי שכן.

בית הדין: כמו שהיא היום אתה רואה אהבה ביניכם?

הבעל: הגבולות של ההלכה שהאישה היא קדושה לבעלה.

בית הדין: האם אתה אוהב אותה?

הבעל: בלב שלי אני לא מרגיש בלב אישה שיש לי אהבה אליה.

וביחס לעד כמה הוא סומך עליה אמר הבעל בדיון:

בית הדין: אתה רוצה את האישה הזאת?

הבעל: אני לא יכול לפגוע בקשר של נישואין.

בית הדין: אתה רוצה את האישה הזאת? אתה רוצה אותה כאישה נשואה אליך לכל דבר ועניין.

הבעל: כן אבל אני אחשוש מלהכניס אותה הביתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין: אז אתה אומר אני רוצה אותה מרחוק?

הבעל: כן, כרגע אני לא סומך עליה.

כלומר, הבעל לא סומך על אשתו, הבעל אינו אוהב אותה, והבעל חושש מלהכניס אותה לביתו.

בסיכומי הבעל הוא מגיב לדבריו אלו ומסקנתו היא (ציטוט מהסיכומים):

“זה לא אומר שאהבה אינה קיימת”.

הבעל אינו מכחיש את שאמר ואת העובדה כי אין אהבה בינו לבינה, אך סבור שיש מקום להעיר אותה

משנתה.

ולשיטתו, כי כל הסיבה שהוא ממשיך להחזיק את האישה היא משום שאין להפר קשר נישואין, כך אמר

הבעל בסוף הדיון:

בית הדין: האם אתה מוכן לתת לה גט?

הבעל: אני מוכן אך ורק אם על פי ההלכה אסור לי להיות איתה.

בית הדין: ואם בית הדין ייתן מקורות הלכתיים?

הבעל: כמובן שאני אשמח לנימוקים אבל אני צריך הוכחות ברורות שאסור לי להיות איתה, יש לי ילדים והם צריכים דוגמא לנישואין.

בית הדין: ולהיות פרודים זה טוב?

הבעל: זה עדיף מלהתגרש.

חובה שוב לצטט אף דבריו של ד"ר ה' שציטט את דברי הבעל שאמר:

“אין סיבה להמשיך אבל אין סיבה לפרק את הנישואין”

כלומר, מכל הציטוטים של הבעל ועל פי הבנת בית הדין, שונה הבעל הנוכחי מכל הבעלים הטוענים

והתובעים שלום בית, בכך, שאף שהוא גם תובע שלום בית אך תביעת שלום בית שלו לא מתבססת על הרצון

באשתו, אלא על הרצון להמשיך להיות נשוי, לא האישה בבת עינו אלא מוסד הנישואין בבת עינו.

אף בסיכומי הבעל ובמסמכים שצירף מציין הוא את ההתקפות של האישה כנגדו - התקפות פיזיות – התקפות

שאינן מאפשרות לסבור שהבעל אוהב את אשתו או מעוניין בה כפי שהיא. הבעל למעשה אינו מעוניין בתובעת,

הוא לא מעוניין להיות סמל לגירושין לילדיו ולדורות הבאים אחריו. אף בשיחה עם דיני בית הדין שלא נכתבה

בפרוטוקול, הרחיב הבעל את תפיסת עולמו והבהיר, כי מבחינתו העולם הוא נצח ואין לגדוע נצח בגלל רצון של

האישה. לדבריו הנישואין הם חלק מהכרטיס ביקור שלו כלפי ילדיו, ולא יהיה לו מה לומר לילדיו במידה והוא

יגרש, שהרי יאמרו לו: “אמרת לנו שהעולם הוא נצח ומדוע גירשת את אמא?” ולא יהיה לו מה לענות להם.

כתשובה לשאלת בית הדין אמר כי זה חשוב לו יותר מאשר המבוכה אם ישאלו אותו: “מדוע לא גירשת את אמא

ונתת לה לסבול”.

לכך התכווין הבעל בדבריו בדיון הראשון שהתקיים ביום כ"ה באייר תש"פ (19.5.20) שאמר:

הבעל: נישואין זה אוטובוס? שאפשר לרדת מתי שרוצים?

לאמור, הבעל לא חפץ באשתו, מבחינתו שתישאר עגונה כל ימיה - הוא לא ינתק את עצמו מלהיות נשוי.

רושם זה שהבעל אינו חפץ באשתו כפי שהיא, הוא הרושם המוחלט של בית הדין לאור השיחות הארוכות

שהתנהלו בין הדיינים ביחד וכל אחד בנפרד לבין הבעל.

לאור האמור שני הצדדים אינם חפצים זה בזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. דינו של רבינו ירוחם

בפן ההלכתי ביחס לבני זוג שאינם מעוניינים זה בזה, דהיינו מורדים זה בזה מחיוביהם אחד כלפי השני, ובכל זאת אחד מהצדדים אינו מוכן להתגרש, כגון במקרה שלפנינו, ידועים דברי רבנו ירוחם (מישרים, חלק ח נתיב כג) שכתב:

”וכתב מורי ה”ר אברהם בן אשמעאל כי נראה לו שאישה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דיילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מה דיהיב לה מדיליה, דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה”.

זהו בעצם המקרה שלפנינו. למרות שהבעל אינו רוצה להמשיך ולחיות עם האישה, בכל זאת הוא אינו מוכן עתה לגרש את האישה מטעמים שאינם קשורים להליך הגירושין. בנסיבות תיק זה, הפירוד בין הצדדים הינו רב ויותר מאשר הוקצב בדבריו של רבנו ירוחם שם.

על דינו זה של רבנו ירוחם הסתמכו גם בפסקי דין רבניים (חלק יא עמוד 89-95, בית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו, בפני כב' הדיינים: הרבנים ח"ג צימבליסט, ע' אזולאי, ש' דיכובסקי שליט"א בעניין הקשר שבין העברת רכוש להסכם הגירושין) וכתבו:

”כשהבעל והאישה שניהם מורדים זה בזה, כופין או על כל פנים מחייבים את הבעל לגרשה”
והביאו דברי רבנו ירוחם הנ”ל, והוסיפו (בעמוד 95):

”הואיל וכאמור אף הוא אינו חפץ בשלום בית ואף הוא מורד בה, אם כן מן הדין הוא חייב לגרשה, וכמו שהבאנו מדברי רבנו ירוחם שבכגון זה כופין אותו לגרשה, ואף אם לא נגיע לידי מדה זו של כפייה, מכל מקום יש לחייבו לגרשה, וכל כהאי גוונא כבר פסק הרמ”א (אבה”ע סימן קנד סכ”א בהגה) וז”ל ‘ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אע”ג דאין כופין לגרש מ”מ כופין אותו ליתן כתובה מיד””.

הרי שיש מקום לחייב את הבעל בגט.

ביאור טעמו של רבינו ירוחם

והנה בביאור טעמו של רבינו ירוחם קיימות שתי גישות בפסיקת בתי הדין.

הגישה הראשונה היא הגישה של חברי בית הדין הגדול הגרי”ש אלישיב, הגר”ב זולטי והגר”מ אליהו זצ”ל, (שהוזכרה לעיל והובאה בפד”ר כרך ח’ עמוד 321), ולדבריהם מכיוון ששני הצדדים מורדים זה בזו ואינם מעוניינים אחד בשני, אין לאפשר מצב זה ולכן כופין אותו לגרש.

אמנם בפד”ר כרך י”ג (עמודים 167–168), בפס”ד בהרכב הגר”א הורביץ זצ”ל, הגר”נ בן שמעון שליט”א והגר”צ שיינפלד זצ”ל), הסבירו את דברי רבינו ירוחם, שהחויב אינו מדין מרידה, אלא שמכיוון שעבר זמן רב ואין סיכוי שיכון שלום ביניהם, יש לחייב ואף לכפות גירושין בכדי למנוע מצב של עיגון. עיי”ש שהוכיחו כן מדברי רעק”א (דרוש וחיורש עמ’ צ”א) שהביא בשם המג”א על התוספתא שנשאל:

”אישה שזינתה תחת בעלה ברצון ותובעת לבעלה שיפטרנה בגט והוא אינו רוצה, אם הדין שכופין אותו ליתן גט, או שכיון שהיא גרמה במעשיה לאסרה לו יכול לומר תשב עד שתלבין ראישה”.

ספקו של הגרעק”א הוא אם יש לאישה זכות לתבוע גט, מאחר שהיא גרמה במעשיה להיאסר לבעלה, עיין שם. משמע מדבריו דאם לא היתה גורמת להיאסר, כגון באשת כהן שנאנסה, זכותה לתבוע גט. ולפי זה, מה שכתב הרמב”ם בעניין כוהנת שנאנסה (פכ”ד מאישות הכ”ב): “וכופין את הכהן ליתן לה כתובתה ולגרשה”, אין זה רק לאפרושי מאיסורא אלא שזו גם זכות תביעה של האישה שלא יעגנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והביאו עוד משו"ת "חכם צבי" ס"א כתב בתוך דבריו, וזה לשונו:

"אבל היותר נראה לי נכון הוא דבכל המצוות כופין מלבד בגיטין וחליצות הוא דאין כופין, אלא משום עיגון דידה או כל הנך שמנו חכמים בפירוש. אבל אינך לא משום דאית ביה ריעותא שהרי גט מעושה פסול וכן חליצה מעושה ואף שבמקום שהוא כדין הם כשרים מכל מקום לא ראו חכמים לכפות עליהם אלא משום עיגונא או משום הנך שמנו חז"ל וזה מוכח מדברי התוס'."

עולה מדבריו שתיתכן כפיית גט בשני אופנים או מחמת הדברים שמנו חכמים או משום עיגון.

האם חיוב גט בהנ"ל תלוי בשאלה מי הוא זה שגרם לגירושין?

במקרה שבפנינו מצבו הרפואי של הבעל הוא הגורם לקרע, אך אף אם האישה הייתה אשמה בפירוד היה ניתן לדון על פי דבריו הנ"ל של רבינו ירוחם. ראה מה שכתב בספר עטרת דבורה (לג"ר אוריאל לביא שליט"א, אב"ד ירושלים, כרך א עמוד 329), כי ביחס לדינו של רבנו ירוחם אין הבדל מי האשם בפירוד, ואף אם הצד השני הוא האשם, יש מקום לחייב בגט את הצד הראשון, שאף הוא מורד כיום. וכך כתב:

"האישה אינה זכאית לעכב סידור הגט בנסיבות אלו, כשהעמדה הברורה של שני בני הזוג היא שאין כל אופציה לשלום בית. אין מקום לטענה שאין לחייב את האישה בגט מאחר שהמצב הנוכחי אירע בעטיו של הבעל וכו'. ככל שהדבר נוגע לחיוב הגירושין, טענה זו אינה מתקבלת, מאחר ולמעשה כעת שני בני הזוג בפירוד ממושך ואינם רוצים זה בזה, וזו עילה מספקת לפסיקת חיוב הגירושין על בן הזוג המעכב את הגירושין, גם בלא להגדירו כמורד."

ועיין גם במאמרו של הג"ר נחום פרובר שליט"א (פורסם בקובץ "כנס הדיינים תשס"ח", עמוד 114) שם עסק בדינו של רבנו ירוחם ובחיוב גט לבני זוג המורדים ומעגנים זה את זה. לדבריו, טענת עיגון הינה עילה מספקת לחיוב בגט, אף אם הצד המעגן אינו אשם בהפרת שלום הבית. וכך כתב:

"כפי שכתבנו לעניין חיוב גט לפי דינא דרבנו ירוחם, אין הבדל מי הראשון שהתחיל לטעון שרצונו להתגרש, וכמו כן אין הבדל בסיבת מי המצב שכיום אין צד רוצה את משנהו, והעיקר תלוי אם כיום יש עיגון או לא, דהיינו אם המצב שבפנינו הוא שהבעל לא מעוניין באישה כלל, אף אם האישה תרצה לחזור אליו, או לחילופין, כיום המצב הוא שאין האישה מעוניינת בבעל אף אם הבעל ירצה לחזור אליה, זהו מצב שכיום שני הצדדים מעוגנים, ולכן יש לחייב בגט כל צד המעכב את הגירושין, ללא קשר מי גרם למצב הקיים, היות ואין זכות לכל צד לעגן את משנהו."

כך שלדעת כל הפוסקים במקרה דנן יש מקום לפחות בחיוב הבעל בגט.

ב. הבעל אינו מפרנס

בדיון החקירות שהתנהל ביום כ"ו בשבט תשפ"א (8.2.21) הוברר כי הבעל אינו עובד ואף לא עושה מאמצים לשפר זאת:

ב"כ: היום אתה עובד?

הבעל: לא.

ב"כ: אין לך כסף?

הבעל: אין לי כסף אני עני.

מציאות זו - בה הבעל אינו עובד ואף אינו מגלה כל סימנים למאמצים לשפר מצב זה מגדיר אותו כבעל שאינו מעוניין לפרנס ולעבוד, ומטעם זה יש מקום לחייבו לגרש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונבאר את הדברים. האחרונים דנים בסתירה בדברי הרמ"א בין סימן ע' סעיף ג' שם פסק השולחן ערוך שמי שהוא עני ואינו יכול לזון את אשתו כלל כופין אותו להוציא. וכתב הרמ"א שיש אומרים (ר"י בשם רבינו תם) שאין כופין מאחר שאין לו. ואילו בסימן קנ"ד סעיף ג' פסק השולחן ערוך שמי שאינו זן כגון שאין לו ובמה לפרנס ואינו רוצה להשתכר ולהרויח ולזון, אם רצתה האישה, כופין אותו להוציא מיד. ושם הרמ"א לא הביא שיש חולקים וסוברים שאין כופים. וכתב הפתחי תשובה לתרץ בסימן ע' ס"ק ג' לחלק בין סוגי אלו שאינם מפרנסים:

[...] ומסיים לדינא דמי שיש לו ואינו רוצה לזונה אין כופין להוציא (רק לזון) ומי שאין לו ואינו רוצה להרויח כופין בשוטים להוציא (כבסי' קנ"ד ס"ג) ומי שאינו יכול להרויח שהוא חולה ואינו פושע תליא למ"ד מזונות דאורייתא כופין בשוטים ולמ"ד לאו דאורייתא אין לכוף בשוטים ואמנם במילי כופין. ובזה מיושב סתירת המחבר (שעמד הבית מאיר הנזכר בס"ק הקודם) דבסימן ע' מיירי מכפיה בעלמא על כן סתם כרמב"ם ובסימן קנ"ד מיירי מכפיה בשוטים דומיא דאינך התם על כן כתב כלשון הרשב"א עכ"ד.

כלומר, מי שאינו מעוניין לפרנס ויכול לעשות זאת - בוודאי לכולם יש לכפותו לגרש. מי שאינו מעוניין לפרנס אך גם אין ביכולתו לפרנס, אם יש בכוחו לכפותו - יהיה תלוי בדין מזונות דאורייתא או דרבנן, ובמקום מחלוקת בוודאי שעל כל פנים נוכל לחייב בגט כדברי הרמ"א בסימן קנ"ד סעיף כא.

אמירת הבעל "אני עני" - מבטאת מצב של מי שלא מעוניין להתאמץ ולפרנס, ובוודאי שבהצטרף האמור לעיל יש מקום לחייב.

ג. טענת האישה נגד בעלה: "מאס עליי"

בית הדין מתרשם מדברי האישה לאורך כל הדיונים - כי הבעל מאוס עליה, אף לולא אמירתה שאמרה במפורש בדיון שהוא מאוס עליה, הרושם שעלה שאכן הדברים מתיישבים עם האמת.

לדעת בית הדין - טענת המיאוס עומדת בכל התנאים והפרמטרים שקבעו לנו חכמים והפוסקים, כך שיש מקום לדון אם יש לחייב בטענת מאס עליי.

נצטט מפרוטוקול הדיון מיום כ"ה באייר תש"פ (19.5.20) בה אמרה:

בית הדין: למה את רוצה להתגרש?

האישה: אני כבר לא יכולה יותר לחיות איתו כי יש לו בעיה שאני לא יכולה לסחוב את זה יותר. הוא קיבל התקף פסיכויטי ב-2016, חזרנו לארץ וקיבל טיפול תרופתי שעזר חלקית, ואחר כך הפסיק את הטיפול וקיבל התקף שני ואני לא יכולה עם זה יותר, גם לפני שעזבתי את הבית הוא ישן בסלון כשלשה חודשים.

בית הדין: אם הוא יטפל בעצמו תסכימי?

האישה: אני לא אוהבת אותו יותר ולא יכולה לסבול אותו יותר, גם עם כדורים הוא סובל מתופעות לוואי שאני לא רוצה לסבול אותו יותר, אני מעדיפה למות ולא להיות במצב הזה יותר, גם אם יחזור לטיפול, הוא כבר לא אותו אדם. גם עם הכדורים הוא אדם אחר.

בית הדין: מה הנקודות שמפריעות לך?

האישה: הוא לא מושך אותי מינית יותר, אני לא יכולה להסתכל עליו, אני רוצה לחיות את החיים עם מישהו שיכול לעבוד ולתפקד להיות בן זוג שלי, זה כבר 4 שנים ככה.

בית הדין: ואם תתגרשו, מה יהיה? רע לך איתו?

האישה: רע לי איתו לא רוצה להיות מחוברת אליו יותר לעולם, אני לא מעוניינת שיכלא אותי. אני לא רוצה להיות נתונה להתקפים הפסיכויטיים שלו, ושהילדים יתקשרו אלי לעבודה ויגידו שאבא משתגע.

בית הדין: כמה התקפים כאלה חווית?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה: אחת לשנתיים הוא מקבל התקף שנמשך שנה. אני לא רוצה להיות הפסיכיאטרית שלו.

כך שלבית הדין אין ספק שהבעל מאוס בעיני אשתו.

נצטט מפסק דין בית הדין באר שבע (תיק מספר 113995/3) שסיכמו את שיטות הפסוקים בדין "מאוס עליי" וכפי שהובא בשורת הדין חלק ב'.

כפייה, חיוב או מצווה לגרש לגרש בטענת "מאוס עליי"

בדינה של הטענת "מאוס עליי", אם כופין את בעלה לגרשה או שנמנעים מכך, רבו מאוד הכותבים עלי ספר את השיטות השונות, ולא באנו לחדש מדעתנו דבר, אלא לפרוש קמעא את יריעת השיטות, ומתוכן ננסה לדלות את העולה בנדון דידן.

1. כופין לגרש

פסק הרמב"ם (פי"ד מהלכות אישות ה"ח):

"האישה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתי והיא יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה."

לדבריו יוצא שיש לכופ על הבעל לגרש את אשתו, כאשר מאסה בו.

כדעת הרמב"ם מצינו גם כן בדברי הגאונים, אלא שהם לא כתבו כן מדינא דגמרא, אלא כתקנה מאוחרת יותר, שנועדה למנוע יציאתן של בנות ישראל לתרבות רעה, וז"ל ההגהות אשרי (כתובות פ"ה, סימן לה):

"אבל רב האי כתב אף על פי שאין לכופ את בעלה מכח הלכה, מכל מקום גאוני הישיבות של בבל תקנו שכופין את הבעל ליתן גט מיד."

וכן הוא ברי"ף (כתובות כז ע"א), וזה לשונו:

"הדין הוא דינא דגמרא אבל האידנא כבי דינא דמתיבתא הכי דייני במורדת כד אתיא ואמרה לא בעינא ליה להאי גברא נתיב לי גיטא יהיב לה גיטא לאלתר."

ועיין בבעל המאור (שם) שכתב שתקנה זו לשעתה הייתה לפי הצורך ממה שראו בדורם, אבל בדורות הבאים בדינא דגמרא דיינין לה. הרמב"ן ב"מלחמת ה'" השיג על דבריו וכתב כי מדברי הרי"ף ניכר שלדורות תקנו, ונהגו בה עד ימיו של הרי"ף, כחמש מאות שנה שלא זזה תקנה זו מביניהם. מכל מקום הסיק שהרוצה להחמיר שלא לכופ בגט כדין הגמרא, תבוא עליו ברכה.

עם זאת, כתב הרמב"ן בחידושו (שם סג ע"ב) כי אין לנהוג עתה בתקנת הגאונים, וז"ל:

"וח"ו שלא הייתי חולק על תקנת הגאונים כי מי אנכי לחלוק ולשנות במה שנהגו בו גאוני הישיבות שנים מרובות, ולא עוד אלא שאני קורא תגר על שאומרים שאינו ראוי לילך אחר תקנתם אלא בדין התלמוד, אלא ראוי היו לשמוע להם ולעשות כתקנתם, והמחמיר בכגון זה לא הפסיד, אבל לענין דין התלמוד אמרתי שאין כופין והדבר גלוי ומפורסם, ועכשיו ראוי לחוש בדבר הרבה שלא לנהוג בתקנה זו כלל שכבר בטלה מפני פריצות הדורות."

כוונתו לכך שפריצות הדורות עלולה להביא למצב בו תתלה האישה עיניה באחר, ותטעון "מאוס עליי" כדי שיכפוהו לגרשה (וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל מג סימן ח).

בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן יח) התייחס לדברי הרמב"ן וכתב בדבורנו אנו יש להתחשב בתקנת הגאונים (אם כי לא הסיק למעשה שיש לכופ, אלא כפייה דברים, ובהצטרפן של נסיבות שונות, עיין שם), וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וגם אני בעניי שבזה"ז דאחסור דרי בארצות החופש והדרור ואיש הישר בעיניו יעשה, ורבתה החוצפה בעולם, והנסיון הורה שכאשר עוזבות את בעליהן בטענת מאיס עלי, ואשתהוויי אשתהו מבלי לפטרם בגט, הולכות ויושבות עם גברים אחרים, וגם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו. ומרבין ממזרים בעולם. ובכה"ג אמינא קלקלתן תקנתן, דמ"ש הרמב"ן (כתובות סג:), וח"ו לא הייתי חולק על תקנת הגאונים לכופו להוציא, ולא עוד אלא שאני קורא תגר על האומרים שאין ראוי לילך אחר תקנתן אלא בדין התלמוד, אלא ראויים הם לשמוע להם ולעשות כתקנתן, אלא שעכשיו ראוי לחוש הרבה בדבר שלא לנהוג כן שכבר בטלה מפני פריצות הדור. ע"כ. היינו בזמנו שאף שהיו מעיזות לומר מאיס עלי, אבל לא הגיעו לשיא החוצפה לשבת עם גבר זר מבלי גט, כאשר עלתה בימינו בעוה"ר. אבל בעקבותא דמשיחא כי השתא ראוי להתחשב מאד בתקנת הגאונים."

2. אין כופין לגרש

בניגוד לדעת הרמב"ם, סובר ר"ת (ראה תוספות כתובות סג ע"ב ד"ה אבל אמרה) כי אין כופין את הבעל לגרש, דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר. וכן מצינו בתשובות הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן, סימן קלח), וזה לשונו:

"האומרת מאיס עלי, אינה צריכה לתת טעם ואמתלא לדבריה, מפני מה הוא מאוס בעיניה. לפי שכשם שהדעות במאכל, כך הדעות באנשים ונשים. וזו שאומרת שהוא מאוס בעיניה, ואינה רוצה בו ובכתובתו, שומעין לה להתנהג עמה, כפי הדין שנאמר עליה בגמרא. בנדון האומרת מאיס עלי, מדין הגמרא כך הוא. דע כי היא אינה יכולה לכוף בעלה לגרש אותה בגט, לפי שהאישה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציא כי אם לרצונו [...] ועוד שנינו בכתובות, פרק המדיר, אלו שכופין להוציא - מוכה שחין, ובעל פולפוס, והמקמץ, והמצרף נחשת. הנה שלא הזכירו עם אלו מאיס עלי [...] ועוד יש ראיות אחרות מן הגמרא, ומן הירושלמי, אלא שאיני צריך לכתוב לך כלן, ודי לך באלו. ואל תשמע למי שיאמר לך, זולת זה הכלל. וכל שכן בזו, שתובעת כתובה, יש לחוש שמא עיניה נתנה באחר [...] ואף על פי שהרמב"ם ז"ל כתב באומרת מאיס עלי שכופין אותו לגרש, אין נכונים דברים במקום זה, ואל תחוש לזה. וכלל זה מסור בידך, שאין כופין לגרש, אלא באלו בלבד ששנויין במשנה פרק המדיר, והנושא הפסולות [...] הרי אלו שכופין להוציא, אבל במקום אחר, כלל לא."

וכן משמע בדעת הרא"ש (כתובות פרק אע"פ, סימן לד), עיין טור ובית יוסף (סימן עז).

עם זאת, נציין כי הפוסקים דנו בדעת הרא"ש, שלכאורה מצינו סתירה בתשובותיו, דבתשובה אחת (כלל מג אות ו) חזינן דס"ל כר"ת, דאין כופין לגרש, זה לשונו:

"וששאלת אישה שיש לה בעל שנים הרבה, ויש לה בנים ממנו, ואמרה מאוס עלי, אם כופין אותו לגרש.

תשובה: אף על פי שרבינו משה ז"ל כתב, דכי אמרה מאיס עלי, שכופין אותו להוציא, ר"ת ור"י ז"ל חולקין עליו. וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, למה נכניס ראשנו בין הרים גדולים, ולעשות גט מעושה שלא כדין, ולהתיר אשת איש? ועוד, כי בעונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה, ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר, וכל המעשה בטענה זו, מרבה ממזרים בישראל. ועל להבא אני כותב, אבל לשעבר, אם סמכו על רבינו משה, מה שעשו עשוי."

אמנם בתשובה אחרת (כלל לה, ב) משמע שנוקט להלכה דכופין אותו לגרשה, וז"ל:

"כך היה מעשה שאלמנה אחת, בת גדולי מלכותנו, היה דר עמה בביתה מלמד תינוקות, ואירע שקדשה בפני שני עדים [...] יראו רבותי אם יש לכופו ליתן גט. כי היא אומרת שמואסת בו, וקודם שתנשא לו היא רוצה להיות עגונה כל ימיה [...] גם זה, שעשה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא כהוגן, נהי דקדושין לא נפקיע, מכל מקום יש לסמוך בנדון זה על דברי קצת רבותינו, שפסקו בדינא דמורדת דכופין אותו לגרשה. אמנם, יש לנסות אם יוכלו לפייסו בריצוי כסף, ואם לא יאות, אני נגרר אחריכם לכופו לגרשה."

ובאופן פשוט היה נראה ליישב שבתשובה זו בנוסף למאיסותה של האישה, יש לצרף את העובדה שהבעל עשה שלא כהוגן, שקדשה ברמאות ובתחבולות, ובכגון זה יש לסמוך על מקצת הדעות שיש לכופף לגרש, וכפי שפסק הרמ"א (אה"ע סי' עז סעיף ג), וכן כתב ליישב הציץ אליעזר (חלק ה' סוף סימן כ"ו).

להלכה פסק השולחן ערוך (אה"ע סי' עז סעיף ב) דלא כרמב"ם, וזה לשונו:

"האישה שמנעה בעלה מתשמיש, היא הנקראת מורדת. ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה: מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי [...] אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל."

חזינן אפוא, שדווקא אם רצה הבעל, מגרשה, אך אין כופין אותו. ועיינן בב"ש (ס"ק ז) ובח"מ (ס"ק ה).

וכן עולה מדברי הרמ"א (שם סעיף ג):

"ויש אומרים דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי, אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא, שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתהא [...] ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם)."

מפורש בדבריו שכאשר האישה נותנת אמתלא וטעם למאיסותה בו, אף שאין כופין אותה להיות אצלו, מכל מקום, גם אין כופין אותו לגרש.

3. חייב לגרש

אמנם העירו האחרונים מדברי הרמ"א בשלחן ערוך יורה דעה, בהלכות נדרים (סימן רכח סעיף כ'), שם כתב:

"איש ואישה שקבלו חרם או שנשבעו זה לזה לישא זה את זה, אין מתירין לאחד בלא דעת חבירו, דזה מקרי הטבה, שכל אחד רוצה לישא חבירו ונשבעו משום כך זה לזה (הגהות מרדכי דשבועות ומהרי"ק שורש נ"ב ומהר"ם פדוא"ה סי' ע'). אבל אם האישה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה, מתירין לה שלא מדעתו, דאפילו אם כבר נשאה, האומרת: מאיס עלי, חייב להוציא (ב"י בשם מהר"י וי"ל סי' קל"ז קפ"ו)."

ובביאור הגר"א (שם, ס"ק נג) העיר שדברי הרמ"א הינם אליבא דהרמב"ם, וכל הפוסקים חולקין עליו, ומכל מקום אינה מחויבת להיות עמו, וכל שכן בנדונו דהרמ"א שעדיין לא נשאה דמתירין לה. גם הט"ז (שם, ס"ק לד) כתב שהדברים הינם לדעת הרמב"ם, אבל לא קיימא לן כן באבן העזר סימן עז.

ובש"ך (שם, ס"ק נו) כתב:

"חייב להוציא, וכמו שנתבאר בא"ע סימן ע"ז, ואפילו למאן דפליג התם היינו באישה הנשואה מה שאין כן הכא, מהרי"ו סי' קל"ז."

וצריך עיון בדבריו, הרי בסימן ע"ז התברר שאין כופין להוציא, וכיצד כתב "חייב להוציא, וכמו שנתבאר באה"ע סימן ע"ז", אלא שכוונתו למקומות בהם נהגו לכופף בטענת מאיס עלי, כמוזכר ברמ"א (אה"ע סימן עז סו"ס ג', ובח"מ ס"ק כח).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכל מקום נראה מלשונו כי שיטה זו לא נדחתה מהלכה, וכן מצינו בשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"ה סי' כו) שדקדק מדברי הרמ"א והש"ך הללו כדבריו של ספר "חוט המשולש", לפיהם אפילו לדעת הסוברים שלא לכופ, אם יש צורך שעה בכפייה יכופו, דאין לדיין אלא מה שעניו רואות, ובלבד שתהא כוונת הדיין לשם שמים ויחקור על הדבר כראוי. וזה לשונו:

"וגדולה מזו אביא בכאן, כי נוסף על מה שכבר עמדתי בדברי בספרי לדקדק מדברי הרמ"א באה"ע סי' ע"ז סעי' ג' ממה שהזכיר מנהגי המקומות שכופין אותו לגרש במורדת, דמוכח דלא דחי זאת מהלכה, הנה מצינו לו להרמ"א ביו"ד סימן רכ"ח סעיף כ' שבפסקו דינו על אישה שאומרת ששונאה את משודכתה ונותנת אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו, מוסיף וכותב בסתמיות גמורה דאפילו אם כבר נשאה האומרת מאיס עלי חייב להוציא [...] וזאת הוכחה חותכת שלא דחה שיטה זאת מעצם ההלכה. וגם הש"ך בס"ק נ"ו אינו משיג שאין הלכה כן ורק מוסיף וכותב דאפילו למאן דפליג התם היינו באישה נשואה מה שאין כן הכא עיין שם, וזה נותן מקום לצדד שגם הש"ך אינו סובר ששיטה זאת שהוזכרה ברמ"א כאן נדחתה מהלכה."

ועיין שם שהפנה לתשובת ה**נודע ביהודה** (מהדו"ק יו"ד סי' סח) אשר הביא ג"כ דברי הרמ"א הנ"ל בסתמא ומפלפל בדבריו, ואינו מעיר דבר על עצם הלכה זאת. לכן הסיק הציץ אליעזר כי שיטה זו הלכה היא, וקבעו מקום לה להשתמש בה בכל עת מצוא לפי העניין ולפי צורך הזמן והשעה בהתאם לראות עיני הדיין.

והנה יש מפוסקי זמננו אשר דייקו מלשון הרמ"א בהלכות נדרים שנקט "חייב להוציא", ולא "כופין להוציא", והעלו כי אכן דעת הרמ"א היא שבמאיס עלי באמתלא מבוררת, אין כופין להוציא, כפי שנקט להלכה באבן העזר (שם), עם זאת יש עליו חיוב להוציא, כפי שנקט להלכה ביורה דעה.

הדברים מבוארים ב"משפטי שאול" (סימן כ). הגר"ש ישראלי זצ"ל ביאר דעת ר"ת שאין כופין לגרש במאיס עלי היא מצד החשש שענייה נתנה באחר, ואף על פי שנותנת אמתלא ברורה, מכל מקום מידי חשש לא יצאנו, ויש להחמיר בספק אשת איש לעלמא. יוצא אפוא, שאם האמת כדבריה, הבעל באמת חייב להוציא, אלא שאנחנו איננו יכולים לכופו. לכן ביורה דעה שמדובר באיסור נדר ושבועה, הנוגעים לאישה שנשבעה, אזי כיון שהיא עצמה יודעת האמת שהוא מאוס עליה, לכן ניתן להתיר שבועתה.

עוד כתב לבאר כי הבעל חייב לתת גט, אף שאין אנו כופין אותו לכך, וזה לשונו (שם):

"גם לפי פסק ההלכה במאיס עלי שכנ"ל הוא, שאין כופין הבעל לגרשה, אין זה אלא שאין בכוח תביעת האישה לכופו להוציא. אך מכל מקום, נראה שיש על הבעל חיוב לגרש מטעמים אחרים:

א. כיון שאין כופין האישה להיות אצלו, נמצא שהוא שרוי בלי אישה שהוא איסור מצד עצמו (א"ע סי' א' ס"ד) בזה"ז, שמצד החדר"ג (או שבועה - כמנהג עדת ספרד) אינו יכול לשאת אישה אחרת בטרם גירש את זאת, ובפרט, אם עדיין לא קיים פו"ר (שם ס"ג). נמצא שמטעם זה חייב הוא להוציאה.

ב. מאחר שממילא אין האישה אצלו, הרי זו מדת סדום, שמעגן את אישה זו, שאין לטפול עליה אשמה בהיותו מאיס עליה, ואם אמנם אין עושים מעשה להוציא מאדם את שלו, גם כשיש בזה מדת סדום, כדמוכח בתוס' ב"ק (דף כ' ע"ב ד"ה הא איתהנית) מכל מקום מידי חיוב לא יצא. ואם עושה זאת מחמת נקמנות הרי הוא עובר באיסור תורה של לא תיקום (רמב"ם ה' דעות פ"ז ה"ז).

לדבריו חיובו לגרש נובע הן מצד היותו שרוי בלא אישה, שהרי אין כופין אותה להיות אצלו, והן מצד מדת סדום שמעגן את האישה שמאסה בו. לאור זאת כתב לבאר כי אין כל סתירה בדברי הרמ"א:

"ולפי זה הא דפוסק הרמ"א שאין כופין אותו לגרש, זהו רק לענין דין כפיה, מה שאין כן חיוב לגרש, כל שהבעל עצמו יודע שלא תשוב אליו, ואינו עושה זאת אלא במטרת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נקמה או סחיטת כספים, ודאי יש כאן, והבעל עובר באיסור אם אינו מגרשה. ומדוקדקים איפוא דברי הרמ"א, ואין סתירה בדבריו בין מה שכתב באבן העזר סימן ע"ז לבין מה שכתב ביוורה דעה סימן רכ"ח.

לכן הסיק להלכה:

"ויוצא מזה שכל כהאי גוונא כשטוענת מאיס עלי ובית הדין משוכנעים שהאמת כדבריה, ואף הבעל יודע זאת ומכל מקום מתעקש מלפוטרה, בנצלו את הנפסק להלכה שאין כופין ככהאי גוונא, על בית הדין להסביר לו את חומר האיסור שעובר בזה שנמנע מלגרשה. ואם הבעל הוא שומר תורה ומצוה ודאי ייענה לדרישת בית הדין ויקיים המצוה לשמוע דברי חכמים ויפטור האישה מעגינותה, ואת עצמו מעבירה."

החילוק בין כפייה בגט במאיס עלי לבין חיוב בגט מופיע כבר בדברי מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, וזה לשונו (שו"ת עזרת כהן סימן נו):

"אף על פי שאין אנו רשאים לצאת מגדרן של רוב הפוסקים החולקים על הרמב"ם, ורש"י ורשב"ם דס"ל כוותיה דכופין לגרש במאיס עלי, ודבריהם מובנים מאד היכי דאיתנהו טענות חשובות ומכריעות מצד האישה כנדון דידן, מכל מקום מפני חומר אשת איש אין אנו נוהגין לכופ לגרש. אבל מכל מקום מאחר שמצד הדין חייב הוא להוציאה מתחת ידו, כסברת הרמב"ם שלא תהיינה בנות ישראל כשבויות, כיון שהיא אומרת מאיס עלי בטענות מבוררות, והוא מעכב אותה שלא תוכל להינשא לאחר שיפרנס ויזון אותה, ודאי דסברא אלימתא היא שצריכין לחייבו במזונות."

ועיין במאמרו של הגר"ח איזירר זצ"ל (שורת הדין ח"ב) שהסיק מכאן כי לדעת הגראי"ה קוק זצ"ל יש לחייב את הבעל לגרש עקב טענת מאיס עלי באמתלא מבוררות. אמנם עיין בפס"ד של בית הדין בטבריה, בדברי הגר"א לביא שליט"א (תיק 942965/1) שהשיג על כך וכתב כי אילו עלה על דעת מרן הראי"ה קוק זצ"ל להורות גם ביחס לתביעת הגירושין דרך ביניים של פסיקת חיוב גירושין בלא כפיית גירושין, פשיטא שהיה מאריך להבהיר את חידושו והיה מבסס הלכה זו שאינה מצויה ברוב הראשונים, עיין שם.

אמנם עיין בפס"ד של הגר"י נסים, הגרי"ש אלישיב והגר"א גולדשמידט (פד"ר כרך ז' עמ' 205, וכן בקובץ תשובות לגרי"ש אלישיב ח"ב סימן פה) שהביאו מדברי המאירי (כתובות סג ע"ב) שכתב לגבי הטוענת מאיס עלי:

"וקצת חכמי הדורות מפרשין בדבריהם יהיב לה גיטא שחייב אלא שמכל מקום אין כופין אותו."

משמע מדבריו דנהי דאין כופין בטענת מאיס עלי, מכל מקום חייב מן הדין לגרש אותה. אך עיין בדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהסיק דחייב לגרשה רק מטעם שמדובר היה באחד שנשא אישה על אשתו, ובכך השיאה שם רע בשכנותיה, עיין שם. כך גם עולה מדבריו בפס"ד בהרכב הגר"י נסים, הגרי"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל (פד"ר כרך ז' עמ' 3 ואילך, ובקובץ תשובות לגרי"ש אלישיב ח"א סי' קעד), ולפי דבריו בנדון שם גם אם נניח שדינה של המערערת היא כאישה הבאה בטענת מאיס עלי באמתלא מבוררות, אכתי אין בזה לחייב את הבעל במתן גט, דכן משמע משו"ת הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן סי' קלה) הנ"ל, וכן משמע מדברי התוס' (כתובות ג), עיין שם.

4. מצווה לגרש

ברבינו יונה (הו"ד בשיטה מקובצת, כתובות סד ע"א) נחית דרגא נוספת מחיוב בגט למצווה לגרש, וזה לשונו:

"וכתב רבינו יונה ז"ל וז"ל דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי, היינו כפייה בשוטים, אבל בית הדין מודיעים לו שמצוה עליו לגרשה ונותנין לו עצה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיגרשנה, ואם לא יגרשנה האי מאי דאמרין האי מאן דעבר אדרכנן מצוה למקרייה עבריינא. ורבינו תם ז"ל היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו, אלא שאם יבא לימלך אם יגרשנה בלא כתובה בית הדין נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר.

אמנם עיין במאמר הגר"ח איזירר זצ"ל (שורת הדין ח"ב, עמ' עד) שהעיר כי קיימת לכאורה סתירה בדברי תלמידי רבינו יונה, שבתחילה כתבו לשונות המורים שאין עליו חיוב לגרשה: "מודיעים לו", "ונותנין לו עצה", ואילו בסוף מבואר שמותר לקרוא לו עברייך. לכן ביאר שהעיקר כסיפא דהיינו שיש עליו חיוב מדרכנן (ולכן נקרא עברייך כשאינו מגרשה), ומה שכתב בתחילה הלשון ש"נותנים לו עצה" היינו, כי כל דבר לעומת כפייה נחשב כעצה. אי נמי יש לומר שאם הוא משהה את הגירושין זמן מסוים עדיין לא יחשב עברייך, דאף על פי שיש חיוב גט, לא נאמר שהוא נחשב עברייך אם אומר שרצונו לנסות לפייסה בדברים, ועל כך נאמר שנותנים לו עצה ועדיין אינו עברייך וזה בתחילת הדרך, ואם נמשך העניין ובית הדין רואה שאין סיכוי בדבר יותר, אז הוא נחשב עברייך, עיין שם.

מכל מקום, מדברי רבינו תם האומר שנותנין לו עצה, רואים מפורש שס"ל דאין לחייבו לגרש. ועיין עוד בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן יח).

ובעניין זה עיין באריכות ב"שורת הדין" (חלק ב) במאמרו של הגר"ח איזירר זצ"ל המסיק מדברי הפוסקים לחייב בגט כאשר קיימת אמתלא מבוררת. לעומת זאת, בספר "אלו שכופין להוציא" לגר"י גולדברג שליט"א הסיק מדברי פוסקים רבים כי איך לחייב, אלא רק לנקוט בלשון מצווה.

ע"כ.

כך שלאור דברי הפוסקים בוודאי שיש מקום לצרף זאת לשאר הסיבות בכדי לחייב את הבעל בגט.

ד. פירוד ארוך

בנוסף, הצדדים פרודים כבר למעלה מ-18 חודש ואף דינו של רבי חיים פלאגי מתקיימים במקרה זה.

כתב רבי חיים פלאגי בספרו חיים ושלום (חלק ב' סימן קיב):

"דבררך כלל אני אומר: כל שנראה לבית דין שהיה זמן הרבה נפרדים ואין להם תקנה, אדרכא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים אחד האיש ואחת האישה. וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמה קינאה ושינאה ותחרות, כאשר יהיה האופן פעמים שהאיש רוצה לגרש והאישה אינה רוצה וכדי להנקם מהאיש מעכבים הדבר שלא לשם שמים – עתידין ליתן את הדין. ולדעת מרן החבי"ב בית דין מנדין אותו. וכמו כן להפך, כשהאישה רוצה להתגרש והאיש אינו רוצה, וכדי להנקם מהאישה, מעכבים מלתת גט שלא לשם שמים – גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים."

ובסוף דבריו פסק:

"והנני נותן קצבה וזמן לדבר הזה, דאם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה, ימתינו עד זמן ח"י חדשים, ואם בינם לשמים נראה לבית דין שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזווג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני בדבר האמור."

והנה כבר דשו רבים בדבריו של הגר"ח פלאגי זצ"ל, ומצינו בזה מספר שיטות (עיין מ"ש הגר"א שיינפלד

שליט"א, "אבני משפט" ח"י עמ' 48).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. יש שטענו כי דבריו הם רק בגדר הדרכה לדיינים כיצד לפעול מול בני הזוג, אך ודאי שאין כוונתו לכפיית גט בפועל. ראה למשל פס"ד של הגר"ע בצרי שליט"א (פד"ר כרך יב עמ' 206), וזה לשונו:

"ונראה ברור שמה שכתב לכפות, הכוונה בדברים בלבד, שבית דין ישפיע עליהם כל כך, עד שבדבריו כאילו יכפה עליהם להגיע להסדר ולהתגרש, ולא שנתכוון להכריח בדרכי הכפייה. שבתחילה כתב שראוי לבית דין להשפיע על כיוון של שלום אבל אם הדברים מאריכים ואין סיכוי לשלום יש לבית דין לעשות את כל המאמצים ולהכריחם בדברים עד שיסכימו וירצו להתגרש. לפי זה לא עלה על דעת הגאון ר' חיים פלאג"י ז"ל לכופם ממש לקבל ולתת גט בעל כורחם, רק לרצות אותם עד שיאמרו רוצה אני ויגרשו אחר כך מרצון טוב, ואם כן אין ראייה מכאן לתת היתר נישואין לבעל שעזב את אשתו אף שאין סיכוי לשלום."

וכן עיין בדברי הגר"א שרמן שליט"א ("אבני משפט", שם, עמ' 23 ואילך).

ב. יש שכתבו כי הגר"ח פלאג"י עצמו כתב את דבריו רק כאשר קיימים נימוקים הלכתיים נוספים לכפייה על הגט, ראה למשל פס"ד של הגר"ש גורן זצ"ל (פד"ר כרך ט, 213), וזה לשונו:

"ברור איפוא שאין להסיק מתשובה זו של הגר"ח פלאג"י שבסוף ספר חיים ושלום ח"ב סי' קי"ב שום מסקנה הלכתית חדשה בדבר כפייה לגט, בין כאשר מדובר על כפיית האישה לדין שקבלנו את החדר"ג, ובודאי שאין לדון על פיו כאשר מדובר על כפיית הבעל לתת גט רק על סמך המחלוקת שיש בין בני הזוג ונראה לבי"ד שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם, שאז לפי דברי הגר"ח פלאג"י יפרידו הזוג ולכופן לתת גט. זה תמוה מאד, ואין לפסוק כך אפילו לכוף את האישה לגט, כל שאין נימוקים אחרים מצד ההלכה שכופין אותו לגרש או אותה לצאת, כפי שמבואר בשו"ע ובפוסקים."

ג. אחרים כתבו כי אכן כוונתו של הגר"ח לכפיית גט (פס"ד של הגר"י ניסים, הגר"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל, כרך ז' עמ' 111 ואילך), אך יחידאה הוא בזה. עיין פסקי דין רבניים (חלק יג, עמוד 362) בפס"ד של הגר"א וולדינברג, הגר"י קולין והגר"א שפירא זצ"ל, וז"ל:

"ואחרי בקשת המחילה, הגר"ח פלאג"י ז"ל יחידאה הוא בזה. ודבריו תמוהים כי אפילו במקרים של טענות חמורות שיש בהן ממש נפסק להלכה שמגלגלים את הזוג שנים על שנים ולא כופין לא אותה ולא אותו לגרש [...] ומכיון שלא מצינו כזאת בהלכה לכוף לתת או לקבל ג"פ בגלל חילוקי דעות וקטטות ומריבות ממושכות בין איש לאשתו, כאשר אין בסיס בהלכה לחייב עבור מריבות כאלה בג"פ, ורק בגלל "שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם", מסתבר לומר כי גם הגאון הגר"ח פ"ז לא כיוון בדבריו לכפייה כמשמעו, אלא התכוון לומר שישוּבּו את פני הדברים עד שיסכימו לכך וזאת כוונתו במה שכתב "עד שיאמרו רוצה אני" היינו עד ששניהם יסכימו להיפרד זמ"ז בג"פ."

ודאי שאיננו באים להכניס ראשנו ולהכריע בין השיטות השונות, אך נראה שבנדו"ד, בו קיימים נימוקים נוספים למצווה לגרש או לחיוב בגירושין, נראה כי יש בהחלט שייכות לדבריו של הגר"ח פלאג"י בהטיית הכף לחיוב בגירושין.

ה. הנישואים הפרטיים

בני הזוג נישאו בנישואין אזרחיים בארה"ב, וכששבו ארצה נישאו בנישואין פרטיים על ידי הרב ס', לאישה אין כתובה, אך לדברי שניהם הקידושין לדעתם נעשו כדת, הבעל הצהיר כי הטבעת היתה שלו, אין לו מושג מי היו העדים, אך היה נראה כי הם שומרי שבת.

באת כוח האישה בקשה בסיכומיה להכריע, כי קידושין שנעשו על ידי מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין מעשיו אינם כלום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדעת בית הדין מכיוון שהעניין לא נבדק, הרב ס' לא זומן לבית הדין בכדי שבית הדין יוכל לעמוד על פשר סמכותו לעריכת הנישואין ועל מהות הקידושין שנעשו לבני הזוג הנידונים, על כן בית הדין לא יביע את עמדתו ביחס לכך.

ו. מצבו הנפשי של הבעל

אף על נושא זה - בקשה באת כוח האישה לחייב את הבעל בגט, ואף צרפה לכך אסמכתאות המוכיחות את האפשרות לכפות על מקרה זה.

לדעת בית הדין, נושא זה לא נבדק, לא הוזמנו מומחים שיעברו על תיקו של הבעל ויבהירו לבית הדין את מצבו הנפשי לאשורו. לעומת זאת מצוי בתיק בית הדין מכתבו של ד"ר ה' שקבע כי הבעל כעת לא במצב פסיכוטי ועל כן בית הדין לעת עתה לא מכריע בעניין זה.

מסקנה

א. הבעל חייב לגרש את אשתו.

ב. יש לקבוע מועד נוסף לסידור הגט בהקדם, בתוך 21 יום, ולהזמין את הצדדים כמקובל.

ג. במידה והבעל יסרב להתגרש במועד הראשון שייקבע, בית הדין ידון לגופה בתביעת האישה להטלת צווי הגבלה על הבעל בהתאם לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה – 1995, ולאור בקשה מתאימה מאת המבקשת.

ד. אפשר לפרסם בהשמטת הפרטים המזהים.

הרב דוד גרוזמן - דיין

אנו מצטרפים לכל האמור לעיל.

הרב אברהם שמן – יו"ר הרב אברהם אבידר - דיין

ניתן ביום כ"ח באייר התשפ"א (10.05.2021).

הרב דוד גרוזמן

הרב אברהם אבידר

הרב אברהם שמן

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה